

การวิจัยประเมินสรุปลโครงการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดและพื้นที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา
Evaluate the Effectiveness of The Foreign Language Capacity Development Project (Thai-Cambodia) for elementary school students in the Khlong Yai district of Trat Province and the Koh Kong Province of Cambodia

ธีรเดช ฉายอรุณ^{1*} วันทนีย์ เดชารัตนชาติ² และนุชนารถ นาคขำ³

Teeradej Chai-Aroon^{1*} Wanthane Decharatanachart² and Nutchanat Nakkham³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา หรือ “โรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน” และเพื่อศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ของการเชื่อม การศึกษาระหว่างสองประเทศในอนาคต มีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพกับนักเรียน ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนประเทศไทยและกัมพูชา ผนวกกับข้อมูลทุติยภูมิที่โครงการรวบรวมไว้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า โครงการดำเนินการในช่วงแพร่ระบาดของ โรค COVID-19 มีผลให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน แต่ยังสามารถส่งมอบผลงานสำคัญ ได้แก่ 1) หลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) แบบเร่งรัด 2) คู่มือ แผนการสอน สื่อการสอน 3) มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ในด้านความร่วมมือกันของทั้งสอง ประเทศ มีคณะกรรมการร่วมทั้งสองประเทศที่สามารถทำงานร่วมกันจนพัฒนาเป็นร่างบันทึกความร่วมมือในการพัฒนา การศึกษา จึงมีศักยภาพในการเชื่อมการศึกษาต่อไปแม้จะมีความเสี่ยงหลายประการ โดยเฉพาะการไม่มีความชัดเจน เกี่ยวกับแผนปฏิบัติการและงบประมาณที่จะใช้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของความร่วมมือทางการศึกษา มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจัดแผนปฏิบัติการและการดำเนินการตามแผนที่ตกลงกันไว้ตามลำดับความสำคัญ

คำสำคัญ : การเชื่อมการศึกษา, การประเมินสรุปล, การสอนภาษาต่างประเทศ

Article Info: Received 13 March, 2023; Received in revised form 28 December, 2023; Accepted 29 December, 2023

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประชากรศึกษา ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล: theradech.cha@mahidol.ac.th

Lecturer in Division of Population Education, Department of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

² อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น

Lecturer in Faculty of Graduate School, The Eastern University of Management and Technology

Email: de_cha_ratanachart@hotmail.com

³ นักวิชาการอิสระ

* Corresponding Author

หมายเหตุ : ได้รับทุนจาก องค์การแพลน อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย และมูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท

ABSTRACT

This study aims to evaluate the effectiveness of The Foreign Language Capacity Development Project (Thai-Cambodia) for elementary schools in Khlong Yai district Trat Province and Koh Kong Province, Cambodia, or "Cross-Border Bilingual School", and to determine whether this project had the potential to lead to future cross-border education between the two countries. Both quantitative and qualitative data were collected from students, parents, teachers, school administrators, educational administrators, local government leaders, and NGOs in Thailand and Cambodia. Combined with the secondary data collected by the project staff. Data analysis using mean, percentage, and content analysis. The results indicate that the project was implemented during the pandemic of COVID-19 which resulted in the implementation not going as planned but it was able to deliver the key results including an intensive Foreign Language (Thai-Cambodian) curriculum, manuals, lesson plans, teaching materials, and teaching activities. In terms of collaboration between the two countries. There is a joint committee of both counties that can work together to develop a draft memorandum of understanding on educational development. It has the potential for cross-border education in the future despite various risks. In particular, there is unclear about the action plan and the budget to be implemented. To ensure the continuity of educational cooperation. There are recommendations on the arrangement of action plans to comply with the Memorandum of Understanding and implement the agreed priorities.

Keywords: Cross-border education, Summative evaluation, Teaching foreign languages

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าทางสังคมและมีชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันการศึกษายังสามารถช่วยคุ้มครองเด็กจากการฉกฉวยประโยชน์จากเด็กได้ในทางอ้อมหลายประการ เช่น การที่เด็กได้ไปใช้ชีวิตในโรงเรียนในช่วงกลางวัน จะช่วยลดโอกาสที่เด็กจะถูกทอดทิ้งไว้ในชุมชน และขาดการดูแลจนอาจเสี่ยงต่อการกระทำที่ไม่ดีต่อเด็ก รวมทั้ง เด็กในพื้นที่ชายแดนที่มีปัญหาสถานะบุคคลและสิทธิการได้เข้าเรียนในโรงเรียนจะช่วยเพิ่มโอกาส ในการพัฒนาสัญชาติและเพิ่มสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับเด็กเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

แม้นโยบายการศึกษาของประเทศไทยจะเปิดกว้างสำหรับเด็กทุกคน แต่ยังมีเด็กและครอบครัวบางกลุ่มที่ดำรงชีวิตด้วยความยากลำบาก ดังที่ เรียมลักซ์ วัระพันธ์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2564) ชี้ว่าเด็กที่มีสภาพชีวิต 10 ประการ อาทิ การหยุดเรียน ขาดเรียน การย้ายที่เรียนบ่อย ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวล้วนเป็นลักษณะที่เสี่ยงต่อการออกกลางคันของนักเรียน ลักษณะดังกล่าวพบได้มากในพื้นที่ชายแดน ซึ่งมีความซับซ้อนและแตกต่างจากพื้นที่อื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นพลวัตสูง โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานของผู้ปกครองไปยังที่มีรายได้สูงกว่า บ่อยครั้งเด็กก็ต้องเคลื่อนย้ายตามครอบครัวทำให้ต้องย้ายที่เรียนบ่อย และเสี่ยงต่อการออกจากโรงเรียนกลางคัน นอกจากนี้

จีเรเดซ ฉายอรุณ และคณะ (2565) พบว่าพื้นที่ชายแดนยังคงพบนักเรียนที่มีอายุเกินเกณฑ์ อันเป็นผลจากการย้ายตามผู้ปกครองมาทำงานในประเทศไทย และมีปัญหาการใช้ภาษาไทย เด็กจึงต้องเริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือประถมศึกษาปีที่ 1 ทั้งที่อายุสูงกว่านักเรียนในระดับชั้นเดียวกัน บางคนปรับตัวไม่ได้ หรือต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน ต้องออกจากระบบการศึกษาไป

องค์การแพลน อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงสิทธิในการศึกษา จึงได้สนับสนุนโครงการ Stopping Exploitation through Accessible Services (SEAS of Change) ดำเนินการโดยมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) มีเป้าหมายหลักของโครงการ คือ 1) เพื่อสร้างโอกาสด้านการคุ้มครองทางสังคมแก่บุตรผู้ติดตามและแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในภาคประมง และประมงต่อเนื่อง รวมถึงปรับปรุงสภาพการทำงานและพัฒนาคุณภาพชีวิตและ 2) เพื่อสร้างและพัฒนาความร่วมมือกับองค์กรภาคธุรกิจและสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในแนวปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดี และความรับผิดชอบต่อสังคม (สมพงษ์ สระแก้ว และประพันธ์ พรหมบุตร, 2559) การดำเนินงานโครงการ ระยะที่ 1 (ตั้งแต่ปี 2558-มิถุนายน 2562) โดยเน้นเตรียมความพร้อมของเด็กกัมพูชาที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อส่งเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ผลการดำเนินงาน พบว่า ช่วยให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาได้มากขึ้นกว่าเดิม แต่ปัญหาที่ยังคงอยู่ คือ เมื่อเด็กเรียนจนจบการศึกษาในประเทศหนึ่งแล้วจะไปเรียนต่อในระดับชั้นที่ต่อเนื่องกันในอีกประเทศหนึ่งไม่ได้ เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุสำคัญของปัญหาดังกล่าว พบว่า ความสามารถทางภาษาของประเทศปลายทางที่เด็กจะเข้าไปเรียนนั้นเป็นสาเหตุสำคัญ อีกทั้ง การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศของทั้งสองประเทศ จะเน้นไปที่ภาษาอังกฤษ และยังไม่มีการสอนภาษาของประเทศเพื่อนบ้านให้กับนักเรียนอย่างเป็นระบบ การดำเนินงานโครงการในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2562 – 2564) จึงเน้นการเชื่อมโยงการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศในการจัดการศึกษาร่วมกัน ฝ่ายการศึกษาของทั้งสองประเทศร่วมกันพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา ในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา หรือ โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดนขึ้น โครงการดังกล่าวถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาระหว่างฝ่ายการศึกษาของทั้งสองประเทศ และพัฒนารูปแบบการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา ให้พอเพียงที่จะสื่อสารได้เมื่อต้องย้ายกลับมาเรียนในประเทศของตน มีการนำเทคโนโลยีการสอนออนไลน์มาใช้เพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 กล่าวคือ ผู้เรียนในประเทศไทยจะเรียนภาษากัมพูชากับครูเจ้าของภาษา โดยถ่ายทอดสัญญาณจากประเทศกัมพูชามาที่โรงเรียนบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในทางกลับกัน ผู้เรียนจากประเทศกัมพูชาจะเรียนภาษาไทยกับครูเจ้าของภาษา โดยถ่ายทอดสัญญาณจากประเทศไทยไปยังโรงเรียนบ้านปากคลอง และโรงเรียนบ้านสุนเซน จำเริญ อำเภอมนทลสีมา จังหวัดเกาะกง นอกจากนี้ ยังพัฒนาบุคลากรให้สามารถผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน และ ร่วมดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนไปพร้อมกัน

เมื่อโครงการในระยะที่ 2 ใกล้สิ้นสุดระยะเวลาดำเนินงานในเดือนมิถุนายน 2565 ผู้สนับสนุนโครงการเห็นสมควรให้มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้วิจัยใช้รูปแบบการประเมินสรุปผลการดำเนินงาน (Summative evaluation) เพื่อสะท้อนถึงผลการดำเนินงานของโครงการ รวมทั้ง ศักยภาพและความเป็นไปได้ที่โครงการจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างไทย-กัมพูชา ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่จังหวัดเกาะกงประเทศกัมพูชา หรือ “โรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน”
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ที่โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน จะนำไปสู่การเชื่อม การศึกษาระหว่างสองประเทศให้มากขึ้นในอนาคต

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการประเมินสรุปผลการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุด ระยะเวลาของโครงการ (Stufflebeam & Coryn, 2014) การประเมินดังกล่าว เพื่อนำเสนอต่อบุคคลภายนอก เช่น แหล่งทุน ผู้มีบทบาทในการตัดสินใจ หรือ ผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน (Scriven, 1981) จุดเน้นของการ ประเมินสรุปผลการดำเนินงาน คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่ (อุทัยทิพย์ เจียวิวรรธน์กุล, 2564) เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจต่ออนาคตของโครงการ (Mathison, 2005) เมื่อ พิจารณาวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 เป็นการประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ตามที่ระบุไว้วัตถุประสงค์การวิจัย ข้อ 2 เป็นการประเมินผลกระทบของโครงการโดยพิจารณาว่า การริเริ่มความร่วมมือทางการศึกษาระหว่าง ทั้งสอง ประเทศ ผ่านโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดนจะก่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อเชื่อมการศึกษา ระหว่างสองประเทศในอนาคตได้มากน้อยเพียงใดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

วิธีวิทยาการวิจัย เป็นการประเมินแบบใช้หลายเทคนิควิธีการ (multi-method evaluation) ดังที่ Fox et al. (2017) ระบุว่า การใช้วิธีวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งอาจนำไปสู่ข้อสรุปที่คลาดเคลื่อนหรือไม่เป็นตัวแทนของความรู้ความ จริงในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะกับการวิจัยประเมินผล ทำให้ในปัจจุบันนักประเมินนิยมใช้ทั้งวิธีวิทยาเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ดังนั้น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยนี้จึงกำหนด ข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (ตาราง 1)

ตาราง 1

แนวทางการดำเนินงานประเมินสรุปผลการดำเนินงานโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน

วัตถุประสงค์	วิธีการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือการวิจัย
1. เพื่อประเมินผล การดำเนิน งาน โครงการพัฒนา ศักยภาพด้านภาษา ต่างประเทศฯ	1.1 ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่มีการเก็บ รวบรวมไว้ ได้แก่ รายงานความก้าวหน้าของ การดำเนินงาน รายงานการติดตามและ ประเมินผลภายใน เอกสารหลักสูตร แผนการสอน ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน นักเรียนที่ เข้าเรียน ผลการประเมิน ผู้เรียนของครูผู้สอน	- มุลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท - ครูผู้สอนไทยและกัมพูชา - ผู้บริหารสถานศึกษา/ ผู้อำนวยการ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 2 ประเทศ	-

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการดำเนินงานประเมินสรุปผลการดำเนินงานโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน

วัตถุประสงค์	วิธีการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือการวิจัย
1.2 สนทนากลุ่ม (ออนไลน์) นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอน และผลที่ได้รับ		- นักเรียนทั้ง 2 ประเทศที่เข้าร่วมโครงการและมีส่วนร่วมในการเข้าชั้นเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 แบ่งเป็นนักเรียนไทย 1 กลุ่ม และนักเรียนกัมพูชา 1 กลุ่ม (กลุ่มละ 5 คน รวม 10 คน)	แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มนักเรียน ในประเด็นแรงจูงใจในการเรียนภาษาไทย ภาษา กัมพูชา ประเด็นด้านความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน ประเด็นด้านความคาดหวัง และประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ
1.3 สนทนากลุ่ม (ออนไลน์) ผู้ปกครองนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการในประเด็นการเห็นความสำคัญของโครงการ การอำนวยความสะดวกให้เด็กได้เข้าเรียน และผลที่ได้จากการเรียน (มีล่ามแปลภาษาชาวกัมพูชา)		ผู้ปกครองนักเรียนไทยและนักเรียนกัมพูชาในข้อ 1.2 แบ่งเป็นผู้ปกครองชาวไทย 1 กลุ่ม และชาวกัมพูชา 1 กลุ่ม (กลุ่มละ 5 คน รวม 10 คน)	แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง ในประเด็นด้านการสนับสนุน การอำนวยความสะดวกแก่บุตรหลานในการเข้าร่วมโครงการ ประเด็นด้านความคาดหวัง และการเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการเรียน
1.4 สนทนากลุ่ม (ออนไลน์) ครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ในประเด็นการจัดการเรียนการสอน พฤติกรรมของผู้เรียน และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (มีล่ามแปลภาษาชาวกัมพูชาในการสัมภาษณ์ ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ประเทศกัมพูชา)		- กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ครูผู้สอน/ พี่เลี้ยงในโครงการ จากโรงเรียนบ้านหาดเล็ก จำนวน 3 คน และผู้อำนวยการ 1 คน รวมเป็น 4 คน - กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ครูผู้สอน/ พี่เลี้ยงในโครงการจากโรงเรียนบ้านขุนขึ้นจำเริญ และบ้านปากคลอง จำนวน 3 คน และผู้อำนวยการ 2 คน รวมเป็น 5 คน	แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ในประเด็นด้านการจัดการเรียนการสอน ประเด็นด้านพฤติกรรมและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และประเด็นด้านการสนับสนุนจากผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและเป็นไปได้ที่โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดนฯ	2.1 สัมภาษณ์ (ออนไลน์) ผู้สนับสนุนโครงการ ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาฝ่ายปกครอง และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ในประเด็นความคิดเห็นต่อโครงการ แนวทางการเชื่อมการศึกษา ระหว่างสองประเทศในอนาคต (มีล่ามแปลภาษาชาวกัมพูชาในการสัมภาษณ์ตัวแทนฝ่ายบริหารจากกระทรวงศึกษาธิการ ฝ่ายปกครอง ประเทศกัมพูชา)	- ประเทศไทย ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัดตราด ศึกษาธิการที่รับผิดชอบโครงการ นายกเทศมนตรีบ้านหาดเล็กและบ้านคลองใหญ่ ผู้ประสานงานโครงการจากองค์กรให้ทุน รวม 6 คน - ประเทศกัมพูชา ได้แก่ ตัวแทนฝ่ายบริหารจากกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งส่วนกลางและจังหวัดเกาะกงฝ่ายปกครอง อำเภอมณฑลสีมา จังหวัดเกาะกง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านปากคลอง ผู้รับผิดชอบโครงการ จากองค์กรให้ทุนของกัมพูชา รวม 6 คน	-แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มผู้บริหารการศึกษา -แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น -แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ ในประเด็นความคิดเห็นต่อโครงการแนวทางการเชื่อมการศึกษา ระหว่างสองประเทศในอนาคต

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การตีความยึดตามแนวคิดการเชื่อมการศึกษา หรือการศึกษาข้ามพรมแดน (cross-border

education) ที่เสนอโดย Knight (2007) อนึ่ง การวิจัยนี้ ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน และได้ผ่านการพิจารณาและเห็นชอบจากคณะกรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่รับรอง 2022/079.2305

ผลการวิจัย

1. ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน

ตามแผนปฏิบัติการของโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน มีระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 9 เดือน (ก.ย. 63 - พ.ค. 64) แต่เนื่องจากสถานการณ์ของโรคระบาด COVID-19 ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน 2564 ส่งผลต่อการดำเนินงานของโครงการที่ไม่เป็นไปตามแผน โดยเฉพาะกิจกรรมสำคัญคือการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศให้ครบ 40 ชั่วโมง ผู้รับผิดชอบโครงการจึงขยายเวลาของโครงการไปจนถึงเดือนมิถุนายน 2565 ซึ่งเป็นช่วงท้ายของโครงการ SEAS of Change การดำเนินงานในระยะที่ 2 จึงสามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามแผนเดิม อนึ่ง ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการตามที่ตกลงไว้กับแหล่งทุน รายละเอียดดังนี้

1.1 ผลผลิต (output)

- 1.1.1 หลักสูตรการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 1 สำหรับนักเรียนกัมพูชา และหลักสูตรการสอนภาษากัมพูชาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 สำหรับนักเรียนไทย แบบเร่งรัด
- 1.1.2 คู่มือและแผนการจัดการศึกษาทางไกล ภาษาไทย-กัมพูชา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แบบเร่งรัด
- 1.1.3 สื่อการเรียนการสอนทางไกลในรูปแบบ วิดีทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษากัมพูชา
- 1.1.4 นักเรียนกัมพูชาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่ผ่านการเรียนภาษาไทยหลักสูตรเร่งรัด ไม่น้อยกว่า 50 คน
- 1.1.5 นักเรียนไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่ผ่านการเรียนภาษากัมพูชาหลักสูตรเร่งรัด ไม่น้อยกว่า 50 คน

1.2 ผลลัพธ์ (outcome)

- 1.2.1 เกิดแนวทางการร่วมมือด้านการศึกษาระหว่าง ฝ่ายการศึกษาระดับประถมศึกษาทั้งสองประเทศกว่าร้อยละ 80
- 1.2.2 นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ มีความสามารถทางภาษาผ่านตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ในหลักสูตรไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

โดยภาพรวม โครงการดำเนินงานท่ามกลางการปัญหาโรคระบาด COVID-19 ทำให้มีการงดการเรียนการสอนที่โรงเรียนของทั้งสองประเทศ รวมทั้ง ปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ มีผลให้บุคลากรฝ่ายการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งสองประเทศ ไม่มีโอกาสได้มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง ดังนั้น ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ จึงมีทั้งที่เป็นไปตามที่คาดหวังและที่ยังไม่สามารถทำให้เป็นไปตามที่คาดหวังได้ มีรายละเอียดดังนี้

- 1.1 เกิดหลักสูตรการสอนภาษาไทยขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนกัมพูชา และหลักสูตรและแผนการสอนภาษากัมพูชาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนไทย ผลผลิตดังกล่าวเป็นไปตามเป้าหมาย กล่าวคือ หลักสูตรภาษาไทยขั้นพื้นฐาน 40 ชั่วโมง ประกอบไปด้วย คำศัพท์พื้นฐาน 400 คำ ที่ถูกคัดเลือกโดยทีมวิชาการ หลักสูตรภาษากัมพูชาขั้นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย เนื้อหา 40 ชั่วโมงแรก ของวิชาภาษากัมพูชา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว อยู่ภายใต้การดูแลของศึกษานิเทศก์ของทั้งสองประเทศ รวมทั้ง มีการทดลองสอนในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 ทำให้

มั่นใจได้ว่าเด็กที่ผ่านหลักสูตรดังกล่าว และเมื่อเด็กย้ายตามผู้ปกครอง ไปเรียนในอีกประเทศหนึ่ง อาจไม่จำเป็นต้องไปเริ่มใหม่ในระดับชั้นอนุบาล เนื่องจากเด็กสามารถสื่อสารได้ ในระดับหนึ่ง

1.2 เกิดคู่มือและแผนการจัดการศึกษาทางไกล ภาษาไทย-กัมพูชา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แบบเร่งรัด ซึ่งเป็นอีกผลผลิตหนึ่งที่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายตั้งแต่ช่วงแรกของโครงการ นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมความพร้อม เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเตรียมครูผู้สอน ซึ่งทั้งสองประเทศต่างมีปัญหาที่ไม่สามารถหาครูที่สอนภาษาไทย-กัมพูชา มาช่วยจัดการเรียนการสอนในช่วงเวลาดังกล่าวได้ จึงต้องหาครูที่สอนวิชาอื่นมาสอนแทน โดยครูกัมพูชาเข้าใจภาษาไทยอย่างดี สามารถเป็นทั้งครูผู้สอนภาษากัมพูชา และเป็นครูที่เลี้ยงให้นักเรียนเมื่อเขาต้องเรียนภาษาไทย แต่ครูชาวไทยนั้นไม่รู้ภาษากัมพูชา จึงไม่สามารถเป็นที่เลี้ยงให้นักเรียนไทยเมื่อเขาต้องเรียนภาษากัมพูชาได้ โครงการจึงจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงที่เข้าใจภาษากัมพูชาไว้คอยช่วยแปลภาษาให้กับนักเรียนหากจำเป็น นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมความพร้อมด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการถ่ายทอดสัญญาณ ซึ่งโครงการ SEAs of Change ได้สนับสนุนงบประมาณ เพื่อจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ให้กับฝั่งประเทศกัมพูชา จนทำให้ทั้งสองประเทศ มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

1.3 เกิดสื่อการเรียนการสอนทางไกลในรูปแบบ วิดีทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษากัมพูชา จำนวน 40 ชั่วโมง ผลผลิตดังกล่าวเป็นไปตามเป้าหมายแม้ว่ามีการปรับเปลี่ยนวิธีการ กล่าวคือ โครงการวางแผนพัฒนาศักยภาพให้ครูผู้สอนทั้งสองประเทศสามารถผลิตสื่อวีทัศน์ได้เอง แต่ด้วยสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้ โครงการจึงปรับแผนโดยให้มีผู้เชี่ยวชาญฝ่ายเทคนิคเข้ามารับผิดชอบผลิตวีทัศน์ดังกล่าวให้แทน

1.4 นักเรียนที่ผ่านการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศขั้นพื้นฐาน ตามแผนกำหนดเป้าหมายไว้ที่ประเทศละ 50 คน แต่เมื่อดำเนินการจริง พบว่า ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยนักเรียนกัมพูชาที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนแม้จะมีจำนวน รวม 54 คน แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องของการเข้าเรียน สำหรับนักเรียนไทยที่เข้าร่วมกิจกรรมมีเพียง 17 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 สาเหตุสำคัญเนื่องจากปัญหาโรคระบาด COVID-19 ทำให้การนำนักเรียนมาเรียนรวมกันที่โรงเรียนไม่สามารถทำได้ เด็กจึงต้องเรียนด้วยตนเองที่บ้าน โดยใช้โทรศัพท์มือถือของผู้ปกครอง ทำให้เด็กส่วนหนึ่งไม่สามารถเรียนได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เด็กที่สามารถเข้าเรียนได้ล้วนมีความสนใจและเห็นประโยชน์ที่จะเรียนภาษาต่างประเทศ ดังที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยให้สัมภาษณ์

“...จะได้ใช้ภาษากัมพูชา ค้าขายกับคนกัมพูชาได้...” (นักเรียนไทย)

“...อยากให้ลูกเรียนภาษาไทย เพราะจะได้สื่อสารกับประเทศเพื่อนบ้านได้ และอยากให้ลูกได้เรียนสูง ๆ ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่เมืองไทย...” (ผู้ปกครองเด็กกัมพูชา)

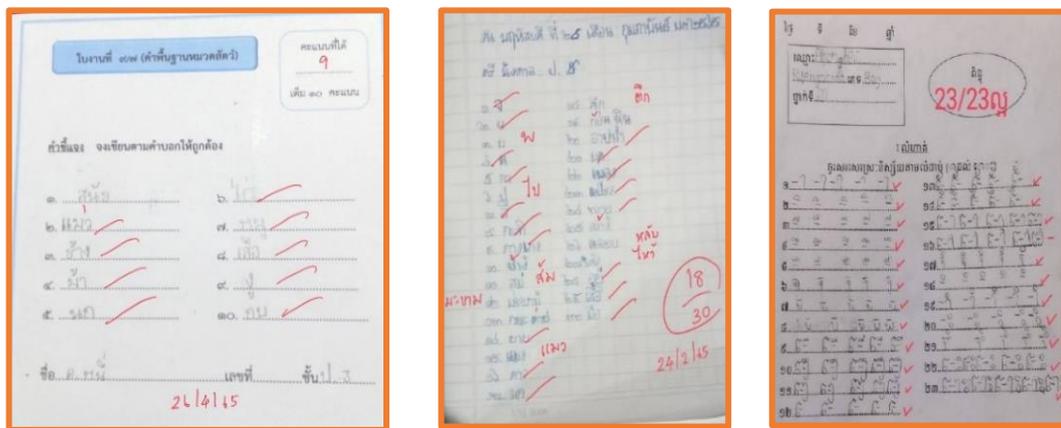
“...อยากเรียนภาษาไทย เพราะอยากไปทำงานที่ประเทศไทย...” (นักเรียนกัมพูชา)

1.5 นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ มีความสามารถทางภาษาผ่านตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ในหลักสูตรไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ซึ่งผลลัพท์นี้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เนื่องจาก ยังจัดการเรียนการสอนไม่ครบ 40 ชั่วโมง ตามที่กำหนดไว้ จึงยังไม่มีผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางภาษาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้ แต่สามารถประเมินความเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษาของนักเรียนได้จากหลักฐานแวดล้อม เช่น ใบงานในท้ายชั่วโมงเรียน การทดสอบผลการเรียนระหว่างการจัดการเรียนการสอน (ภาพ 1) ซึ่งมีจำนวนนักเรียนที่สอบวัดผลการเรียนระหว่างการจัดการเรียนการสอน จำนวน 23 คน คิดเป็นประมาณร้อยละ 40.0 จากนักเรียน ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด จำนวน 57 คน โดยนักเรียนมีผลการทดสอบอยู่ใน

ระดับดี คิดเป็นร้อยละ 35.0 ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 30.0 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 35.0 อย่างไรก็ตาม นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ทั้งการเขียน อ่านออกเสียง ทำใบงาน เพราะนักเรียนให้ความสำคัญและผู้ปกครองก็มีส่วนสนับสนุนการเรียนภาษาไทย-ภาษาถิ่นกัมพูชา โดยเล็งเห็นว่า การเรียนภาษาจะเป็นประโยชน์กับนักเรียนในอนาคต และความสามารถทางด้านภาษาจะได้นำไปใช้สำหรับการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น นำไปประกอบอาชีพค้าขายบริเวณชายแดน รวมถึงการไปทำงานในประเทศของเพื่อนบ้าน ดังนั้น การเรียนรู้ภาษาจึงได้รับความสนใจจากนักเรียนและผู้ปกครอง และมีความต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย-กัมพูชา โดยครูเจ้าของภาษาอย่างต่อเนื่อง

ภาพ 1

ตัวอย่างการประเมินการเปลี่ยนแปลงทางภาษาของนักเรียน

1.6 เกิดแนวทางการร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างฝ่ายการศึกษาระดับประถมศึกษาทั้งสองประเทศ ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นไปตามที่คาดหวัง กล่าวคือ มีการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมของทั้ง 2 ประเทศ โดยคณะกรรมการฝั่งประเทศไทย ซึ่งแต่งตั้งโดยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการฝั่งประเทศกัมพูชา แต่งตั้งโดยนายอำเภอมณฑลสีมา จังหวัดเกาะกง นอกจากนี้คณะทำงานทั้งสองชุด จะมีบทบาททำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศตามที่ได้รับผิดชอบแล้ว คณะทำงานทั้งสองชุดยังได้มีโอกาสประชุม (ออนไลน์) ร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนและรายงานสถานการณ์ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคที่ต้องตัดสินใจและหาทางออกร่วมกันเป็นระยะ โดยผลงานเด่นของคณะทำงานทั้งสองชุด คือ การจัดทำร่างบันทึกความร่วมมือระหว่างสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเกาะกง ที่จะพัฒนาการศึกษาให้กับเด็กทั้งสองประเทศร่วมกันในอนาคต

2. ศักยภาพและความเป็นไปได้ของการเชื่อมการศึกษาระหว่างสองประเทศในอนาคต

โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน เป็นกรณีศึกษาของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างประเทศที่มีชายแดนติดกัน โดยหวังว่าความร่วมมือดังกล่าวจะนำไปสู่ความร่วมมืออื่น ๆ ที่จะทำให้ระบบการศึกษาของทั้งสองประเทศเชื่อมต่อกันมากขึ้น สิ่งที่ทำทลายคือเมื่อโครงการ SEAs for Change ระยะที่ 2 ปิดตัวลงแล้ว การเชื่อมการศึกษาที่ได้เริ่มไว้จะสามารถดำเนินการต่อได้หรือไม่อย่างไร เพื่อตอบคำถามดังกล่าวผู้วิจัยอาศัยแนวคิดการเชื่อมการศึกษาของ Knight (2007) Vincent-Lancrin (2007) ที่เสนอแนวคิดการเชื่อมการศึกษาในระดับอุดมศึกษา รวมทั้ง

งานของ Varghese (2011) ที่ชี้ให้เห็นถึงกระแสของการเชื่อมการศึกษาที่เกิดขึ้นทั่วโลก และข้อท้าทายสำหรับการดำเนินงานดังกล่าวในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ ยังมีกรณีศึกษาการเชื่อมการศึกษา ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยจำนวนหนึ่ง อาทิ Chan (2018) ที่ศึกษาการเชื่อมการศึกษาระดับอนุบาลและประถมศึกษาในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง และแนวทางการยกระดับการเชื่อมการศึกษาให้มีคุณภาพ ที่เสนอโดย UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education (2007) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และผลการประเมิน พบว่า การดำเนินงานโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน มีศักยภาพและความเป็นไปได้ของการดำเนินงานเชื่อมการศึกษาในระยะต่อไป ในระดับปานกลาง กล่าวคือโครงการมีจุดแข็งหลายด้าน แต่ก็มีความเสี่ยงที่ท้าทายหลายด้านเช่นกัน รายละเอียดดังนี้

2.1 จุดแข็งของโครงการ

2.1.1 ในด้านนโยบาย ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานด้านการศึกษาของทั้งสองประเทศเห็นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเชื่อมการศึกษาของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะฝ่ายนโยบายของกัมพูชาส่งผู้แทนจากส่วนกลางเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ และร่วมติดตามความคืบหน้าของการดำเนินงานเป็นระยะ สำหรับหน่วยงานด้านการศึกษาระดับพื้นที่นั้น การเชื่อมการศึกษาในระดับประถมศึกษายังเป็นเรื่องใหม่ หน่วยงานทั้งสองพื้นที่ให้ความสนใจที่จะทำให้เกิดความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม โดยได้ร่างบันทึกความร่วมมือระหว่างสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเกาะกงร่วมกัน

2.1.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงในพื้นที่ ประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาของทั้งสองประเทศ ครูผู้สอนที่รับผิดชอบจัดการเรียนการสอน ศึกษานิเทศก์ของประเทศไทย และผู้บริหารการศึกษาของจังหวัดเกาะกง ตลอดช่วงเวลาเกือบสองปีของโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน บุคลากรเหล่านี้ ซึ่งถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบในการขับเคลื่อนโครงการ ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ความตั้งใจ หุ่มนเทให้กับโครงการเป็นอย่างดี นอกจากนี้ การดำเนินงานโครงการยังสะท้อนให้เห็นการทำงานเป็นทีม ความพยายามที่เห็นอย่างเป็นรูปธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า บุคลากรเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันการดำเนินงานตามบันทึกความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศได้อย่างดี

2.1.3 การสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะเทศบาลขนาดเล็ก ที่ปกติได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นประจำอยู่แล้ว สำหรับความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของทั้งสองประเทศนั้น ที่ผ่านมามีความสัมพันธ์ที่ดี มีการประชุมร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวกับความมั่นคง แต่ความร่วมมือด้านการศึกษายังไม่เคยถูกนำมาพูดคุยกันระหว่างหน่วยงานฝ่ายปกครองของทั้งสองประเทศ

2.1.4 ต้นทุนการดำเนินงานเดิม การดำเนินงานตามกิจกรรมหลักของโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน ทำให้ทีมงานของทั้งสองประเทศมีประสบการณ์ทำงานร่วมกัน แม้ส่วนใหญ่เป็นการประชุมร่วมกันแบบออนไลน์ก็ตาม แต่ประสบการณ์ทำงานร่วมกันนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในระยะต่อไป

2.2 ความเสี่ยงของโครงการ

2.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างทีมงานของทั้งสองประเทศ ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคระบาด COVID-19 ตั้งแต่เริ่มโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน มีผลให้การติดต่อสื่อสารของทีมงานทั้งประเทศไม่ใกล้ชิดอย่างที่ควรจะเป็น เป็นความสัมพันธ์ผ่าน “ตัวกลาง” คือ ผู้ประสานงานจากมูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบทในทุกกิจกรรม ทีมงานของทั้งสองประเทศยังไม่สามารถนัดหมายเพื่อประชุมร่วมกันได้เอง ประเด็นนี้ ถือว่ามีความสำคัญ

อย่างมากเนื่องจากหากโครงการ SEAs for Change ปิดตัวลงไปย่อมเป็นการยากที่ทีมงานของทั้งสองประเทศจะทำงานร่วมกันในระยะต่อไปได้เหมือนกับตอนที่โครงการดำเนินการอยู่

2.2.2 กลไกการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เพื่อการเชื่อมการศึกษาในอนาคต แม้ว่าโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน จะดำเนินการเรื่องการจัดตั้งกลไกพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) จนทำให้เกิดร่างบันทึกความร่วมมือด้านการศึกษาที่จะมีการลงนามร่วมกัน ผลการดำเนินงานนี้ ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีของการเชื่อมการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการตามบันทึกความร่วมมือ ว่าจะต้องดำเนินการอะไรก่อน-หลังตามลำดับ รวมทั้งการวางแผนด้านงบประมาณในกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกัน

2.2.3 นโยบายการสอนภาษาต่างประเทศ ทั้งสองประเทศให้ความสนใจกับประเด็นการสอนภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ศึกษาธิการจังหวัดตราดได้เริ่มโครงการนำร่องให้มีการเรียนการสอนภาษา กัมพูชาเพื่อการสื่อสาร โดยพัฒนาให้ครูชาวไทย และมีการบรรจุครูชาวไทยที่สามารถสอนภาษา กัมพูชาให้มาจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ทางกัมพูชาเองมีความพยายามขยายชั้นเรียนสอนภาษาไทยออกไปในหลายโรงเรียน รวมทั้ง มีแผนที่จะหาครูชาวกัมพูชาที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ให้มาจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียน ในด้านหนึ่ง ความพยายามดังกล่าว ถือเป็นเรื่องดีที่เด็กจะได้ประโยชน์จากการเรียนภาษาต่างประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่ง การดำเนินงานดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาเชื่อมการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศ เพราะเป็นการดำเนินงานที่แต่ละประเทศดำเนินการเองโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จากกลไกความร่วมมือด้านการศึกษาที่พัฒนาขึ้นก็อาจเป็นได้เช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

โครงการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และพื้นที่จังหวัดเกาะกงประเทศกัมพูชา หรือ “โรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน” มีวัตถุประสงค์หลักสองประการ ได้แก่ 1) พัฒนาความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาระหว่างฝ่ายการศึกษาของทั้งสองประเทศ และ 2) พัฒนารูปแบบการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา ให้พอเพียงที่จะสื่อสารได้เมื่อต้องย้ายกลับมาเรียนในประเทศของตน การประเมินสรุปผลโครงการดังกล่าวในครั้งนี้ นอกจากจะประเมินผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์แล้วยังศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ที่โครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน จะนำไปสู่การเชื่อมการศึกษาระหว่างสองประเทศให้มากขึ้นในอนาคต ผลการประเมินพบว่าโครงการมีความพยายามจะดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 และก่อให้เกิดผลงานที่สำคัญ ได้แก่ หลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) แบบเร่งรัด 40 ชั่วโมง คู่มือ แผนการสอน สื่อการสอนอันประกอบด้วยใบงาน แบบฝึกหัด และวิดีโอทัศน์ มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าวในรูปแบบออนไลน์แต่ยังไม่ครบตามแผน เนื่องจากเนื่องจากปัญหาโรคระบาด COVID-19 ที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการไปตามแผนจนหมดเวลาของโครงการไม่สามารถประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตามแผนเนื่องจากยังสอนไม่ครบ อีกทั้งผลผลิตในแง่จำนวนของผู้เรียนยังคงต่ำกว่าแผนเนื่องจากผลกระทบของปัญหาโรคระบาด สถานศึกษาทั้งสองประเทศต้องปิดตัวลงทำให้การหาผู้เรียนเข้าร่วมโครงการเป็นไปได้ยากเช่นกัน สำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 1 ของโครงการนั้น มีการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมกันระหว่างสองประเทศเพื่อทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน และยังสนับสนุนให้เกิดการกำกับติดตาม ประชุม

ติดตามผลการดำเนินงาน รายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน จนสามารถพัฒนาไปจนเกิดข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ของเด็กทั้งสองประเทศ ผลการดำเนินงานดังกล่าว เกิดจากความพยายามร่วมกันของฝ่ายจัดการศึกษาทั้งสองประเทศท่ามกลางความยากลำบากของการดำเนินงาน เนื่องจากปัญหาโรคระบาดทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่สามารถปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดได้ การดำเนินงานต้องผ่านผู้ประสานงานของทั้งสองประเทศ จึงทำให้ใช้เวลาดำเนินงานมากกว่าแผนที่กำหนดไว้ สรุปได้ว่าแม้โครงการจะไม่สามารถดำเนินงานตามแผนได้ภายในเวลาที่กำหนด แต่ยังคงให้เกิดผลหลายประการประกอบกับมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ อาทิ นโยบายด้านการศึกษาของทั้งสองประเทศ บุคลากรระดับบริหารและระดับปฏิบัติการที่มีความสามารถและความตั้งใจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของทั้งสองประเทศที่ยินดีให้ความร่วมมือ จึงมีศักยภาพในการเชื่อมการศึกษา และช่วยป้องกันเด็กในพื้นที่ชายแดนจากการถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้องในระยะต่อไป อย่างไรก็ตามยังคงมีความเสี่ยงอีกหลายประการที่อาจทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการที่ยังไม่มีแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมที่ออกตามบันทึกความร่วมมือ และไม่มี ความชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรที่จะบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผน

เมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงานของโครงการกับแนวคิดการเชื่อมการศึกษาหรือการศึกษาข้ามพรมแดน ที่ Knight (2007) เสนอไว้ นั้น การเชื่อมการศึกษาสามารถจำแนกออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเชื่อมคน 2) การเชื่อมหลักสูตร 3) การเชื่อมสถาบันการศึกษา และ 4) การเชื่อมโครงการ/การบริการการศึกษา จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า พัฒนาการของการเชื่อมการศึกษาในหลายประเทศจะเริ่มจากองค์ประกอบที่ 1 ซึ่งสามารถทำได้ไม่ยากนัก เช่น การแลกเปลี่ยนบุคลากรครูผู้สอน การแลกเปลี่ยนนักเรียน การศึกษาดูงาน เป็นต้น หรือในองค์ประกอบที่ 4 เช่น การแข่งกีฬา ตอบปัญหาทางวิชาการ หรือจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น ไปสู่การเชื่อมการศึกษาในองค์ประกอบที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะองค์ประกอบที่ 2 และ 3 ในกรณีของโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดน เดิมทีนั้นฝ่ายการศึกษาของทั้งสองประเทศให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนบุคลากรเป็นอันดับแรก เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีบริเวณใกล้กันค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2562 ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแลกเปลี่ยนบุคลากรได้ จึงจำเป็นต้องเลือกที่จะจัดโครงการสอนภาษาต่างประเทศ โดยนำหลักสูตรการสอนภาษาของประเทศตนเองไปจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กอีกประเทศหนึ่ง การเชื่อมการศึกษาดังกล่าวถือเป็นการเชื่อมหลักสูตรตามองค์ประกอบที่ 2 ซึ่งถือเป็น “งานยาก” ของทั้งสองประเทศเพราะไม่เพียงแต่การสอนภาษาต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคอีกหลายประการ อาทิ การสื่อสารที่ต้องอาศัยล่ามตลอดเวลา ความไม่คุ้นเคยกันทำให้การเจรจาต่อรองเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ระเบียบราชการที่แตกต่างกันของทั้งสองประเทศ ผนวกกับสถานการณ์ของโรคระบาดทำให้โครงการล่าช้าไปถึง 1 ปี แม้จะดูเหมือนว่าเป็นงานที่ยากเกินไปสำหรับการเริ่มต้นความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศ แต่คณะทำงานทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งมั่น พยายามดำเนินการตามแผนและได้ผลงานสำคัญที่จะนำไปขับเคลื่อนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ผลการประเมินที่ชี้ว่า การดำเนินงานจัดการเรียนการสอนยังไม่เสร็จตามแผนที่กำหนดไว้จนทำให้ ไม่สามารถประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบตามแผนที่วางไว้ กล่าวคือ โครงการกำหนดไว้ว่าจะมีการ

ทดสอบความสามารถด้านการใช้ภาษาของผู้เรียนเมื่อจบหลักสูตร รวมทั้งมีอภิปรายประกาศนียบัตรให้กับผู้เรียนที่ผ่านหลักสูตรดังกล่าวและสามารถใช้เทียบได้เมื่อเด็กต้องเดินทางมาเรียนในอีกประเทศหนึ่ง ในส่วนของการเชื่อมการศึกษา พบว่า มีหลายกิจกรรมที่อยู่ในแผนแต่ไม่สามารถดำเนินการได้เช่นกันเนื่องจากการปัญหาโรคระบาด COVID-19 เมื่อโครงการ SEAs for Change จำต้องปิดตัวลงตามสัญญาของโครงการ การดำเนินงานเชื่อมการศึกษาในอนาคตจะเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ผู้วิจัยเห็นว่าภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ การจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศโดยความร่วมมือระหว่างไทย-กัมพูชา และการดำเนินการเชื่อมการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศ ยังไม่สามารถดำเนินการโดยอาศัยกลไกปกติตามระบบราชการของทั้งสองประเทศ หรืออาจมีการดำเนินงานได้บ้าง แต่เป็นการทำกิจกรรมตามสถานการณ์ (ad-hoc activities) มากกว่าการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามที่คาดหวังไว้ ผู้วิจัยเห็นว่าความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างทั้งสองประเทศยังจำเป็นต้องทำในลักษณะโครงการพิเศษต่อไปอีกระยะหนึ่ง จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

1. ผู้รับผิดชอบโครงการ ควรพัฒนาข้อเสนอโครงการเชื่อมการศึกษาระยะที่ 3 และหาแหล่งทุนภายนอก สนับสนุนโครงการอีก 2-3 ปี เพื่อดำเนินการในส่วนที่ยังมิได้ดำเนินการ รวมทั้งพัฒนางานใหม่ กล่าวเฉพาะการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) มีกิจกรรมที่ควรทำ 2 กิจกรรม ได้แก่

- 1.1 การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสองภาษาข้ามพรมแดนอย่างเป็นระบบ

- 1.2 การรับรองผลการเรียนในรูปแบบที่ยอมรับกันทั้งสองประเทศ ในกรณีนี้เด็กจะต้องย้ายจากประเทศหนึ่งไปเรียนต่ออีกประเทศหนึ่ง ผลการเรียนสามารถเทียบได้ในระดับที่ตกลงร่วมกัน

2. ในการขยายโครงการตามข้อ 1 ขอให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเกาะกง พัฒนาแผนปฏิบัติการร่วมกัน แผนดังกล่าวควรให้ความสำคัญกับการเชื่อมการศึกษาระหว่างสองประเทศเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแนวพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา กิจกรรมสำคัญภายใต้แผนดังกล่าว อาทิ

- 2.1 การขยายหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (ไทย-กัมพูชา) ให้มีเนื้อหาที่เพียงพอที่จะทำให้สามารถเทียบระดับชั้นเรียนได้เมื่อเด็กต้องย้ายมาเรียนยังอีกประเทศหนึ่ง

- 2.2 พัฒนาครูผู้สอนของทั้งสองประเทศให้มีความสามารถในการสอน และการใช้เทคโนโลยีเพียงพอที่จัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศได้

- 2.3 ประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด นำแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย มาจัดการศึกษาให้เด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ที่ไม่ประสงค์จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียนเพื่อป้องกันเด็กตกหล่นจากระบบการศึกษา

- 2.4 ทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสอบเทียบระดับชั้น ในกรณีเด็กต้องเคลื่อนย้ายตามผู้ปกครองจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง

- 2.5 จัดทำฐานข้อมูลเด็กเคลื่อนย้ายเพื่อใช้ในการติดตามเด็กอย่างเป็นระบบ

- 2.6 จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระดับปริญญาตรีระหว่างไทย-กัมพูชา เพื่อไปทำการสอนวิชาภาษาไทย และภาษากัมพูชาในอีกประเทศหนึ่ง อนึ่ง การดำเนินงานดังกล่าวสามารถทำผ่านความร่วมมือระหว่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และมหาวิทยาลัยพระตะบอง ที่ได้มีโครงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทย ณ กัมพูชาไว้ก่อนแล้ว

2.7 จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กเยาวชน และสถานศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา อาทิ การแข่งขันกีฬา ค่ายเยาวชน ฯลฯ

2.8 พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้รับผิดชอบโครงการและองค์กรผู้สนับสนุนโครงการ ควรสื่อสารการดำเนินงานโครงการไปยังหน่วยงานระดับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อให้รับทราบและหาทางสนับสนุนการดำเนินงานต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เทศบาลตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด. (2565). รายงานผลการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 ของเทศบาลตำบลหาดเล็ก. http://www.hadlekrat.go.th/document/result_monitoring_development_plan_report/369

ธีรเดช ฉายอรุณ, ศุภธิดา ศิริวงศ์ และนุชนารถ นาคขำ. (2565). การเชื่อมโยงการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างไทยและกัมพูชาในกลุ่มเด็กนักเรียนกัมพูชาที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 41(1), 1-21. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLC/article/view/262387/174469>

เรียมลักซ์ วิระพันธ์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. (2564). การศึกษาสภาพชีวิตเด็กที่เสี่ยงต่อการออกกลางคันของนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนวัดช้างคลองสังข์กวดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร. *An Online Journal of Education*, 16(2), บทความ OJED 1602053. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/253316/168970>

สมพงษ์ สระแก้ว และ ประพันธ์ พรหมบุตร. (2559, 5 กรกฎาคม). ความสำเร็จในระยะ 1 ปี ของการสนับสนุนให้การศึกษแก่เด็กข้ามชาติในประเทศไทย. Voice Labour. <https://voicelabour.org/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B9%87%E0%B8%88%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A2%E0%B8%B0-1-%E0%B8%9B%E0%B8%B5-%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87/>

อุทัยทิพย์ เจ็ญวิวรรณกุล. (2564). วิทนาการประเมินสรุปผลการดำเนินงาน. ใน ประภาพรรณ อุ่นอบ (บ.ก.). *การประเมินภายใน: เครื่องมือเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาโครงการสร้างเสริมสุขภาวะ*. พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

Chan, P. K. W., (2018). Cross-border education for pupils of kindergartens and schools: The case in Hong Kong. *The International Education Journal*, 17(3), 93-107.

Fox, C., Grimm, R., & Caldeira, R. (2017). An introduction to evaluation. SAGE.

- Knight, J. (2007). Cross-border tertiary education: An introduction. In S. Vincent-Lancrin (Ed.), *Cross-border Tertiary Education: A way toward capacity development* (pp.21-46). OECD Publishing.
- Mathison, S. (Ed.). (2005). *Encyclopedia of Evaluation*. SAGE.
- Scriven, M. (1981). *Evaluation thesaurus*. (3rd ed.). California: ERIC.
- Stufflebeam, D. L., & Coryn, C. L. S. (2014). *Evaluation theory, models, and applications*. (2nd ed.). Jossey-Bass.
- UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2007). *UNESCO-APQN toolkit: Regulating the quality of cross-border education*. Retrieved 15 November 2022, from https://www.apqn.org/media/library/publications/unesco-apqn_toolkit-reprint.pdf
- Varghese, N. V. (2011). Globalization and cross-border education: Challenges for the development of higher education in Commonwealth countries. International Institute for Educational Planning (IIEP).
- Vincent-Lancrin, S. (Ed.). (2007). *Cross-border tertiary education: A way towards capacity development*. Paris, France: OECD Publishing.